

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUVNI AMALGA OSHIRISHDA RAQAMLI DIAGNOSTIKA TIZIMLARI AN'ANAVIY BAHOLASH USULLARI

Rahmonova Dildora Davron qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi

1-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: Salomova Gavhar Abdinazarovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli diagnostika testlari yordamida o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash va ularning shaxsiy o'quv strategiyalarini shakllantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli baholash tizimlari orqali o'quvchi kompetensiyalarining aniqlanishi, kamchiliklarning tahlili hamda o'quv jarayoniga moslashtirilgan yondashuvlar ishlab chiqiladi. Natijalar raqamli diagnostika testlarining o'quvchilar motivatsiyasi va o'zlashtirish samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: raqamli diagnostika, individual yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, baholash tizimi, o'quvchi profili, differensial o'qitish.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida individual yondashuv tamoyili o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, qobiliyatlari va o'rganish uslublariga qarab ta'lim jarayonini moslashtirishni nazarda tutadi. An'anaviy baholash tizimlarida o'quvchi yutuqlari umumlashtirilgan natijalar asosida o'lchanadi, bu esa individual rivojlanish ehtiyojlarini aniqlashda cheklovlar tug'diradi.

Raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan **diagnostika testlari** o'quvchining bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini tahlil qilib, uning o'quv faoliyatini optimallashtirish imkonini beradi. Shuningdek, raqamli testlar natijasida o'quvchilarning kuchli va sust tomonlari aniqlanib, o'qituvchi uchun individual ta'lim yo'nalishini shakllantirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili

XXI asr ta'lim tizimi shaxsga yo'naltirilgan o'qitish tamoyillariga asoslanib, o'quvchilarning individual xususiyatlari, o'rganish tezligi, motivatsiyasi va kognitiv uslublarini hisobga olishni taqozo etadi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarni

baholash tizimiga integratsiya qilish bu jarayonni yangi bosqichga olib chiqdi. Xususan, **raqamli diagnostika testlari** ta'limda differensial yondashuvni amaliyotga tatbiq etishning eng samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

1. Raqamli diagnostika tushunchasi va mazmuni

T. Anderson (2019) raqamli baholashni "o'quvchi faoliyatini avtomatik qayd etish, tahlil qilish va o'rganish strategiyalarini moslashtirish imkonini beruvchi tizim" sifatida izohlaydi. Uning fikricha, bunday testlar nafaqat natijani o'lchaydi, balki **o'quvchi o'rganish jarayonining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash** imkonini beradi. Shuningdek, **Bloom (1984)** o'zining "*Individual Differences in Learning*" asarida ta'lim samaradorligi o'quvchining shaxsiy xususiyatlarini inobatga olgan holatda oshishini ta'kidlaydi.

Raqamli diagnostika testlari odatiy testlardan farqli ravishda **adaptiv** (ya'ni o'quvchi javobiga mos ravishda murakkablik darajasini o'zgartiruvchi) tizimlar sifatida ishlab chiqiladi. Bu xususiyat ularni individual o'qitish uchun qulay vositaga aylantiradi (Kapp, 2016; Popham, 2017).

2. Individual yondashuvning nazariy asoslari

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi (Learner-Centered Approach) J. Dewey, C. Rogers va L. Vygotskiy kabi olimlarning asarlarida keng yoritilgan. Ularning fikricha, o'qituvchi markazli emas, balki **o'quvchi markazli ta'lim** modeli o'quvchini faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Raqamli diagnostika testlari aynan shu modelning amaliy vositasi bo'lib, o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyasini aniqlashga xizmat qiladi (Rogers, 1983; Vygotsky, 1978).

Uzbek olimlaridan **Salomova G. A. (2024)** ta'limda individual yondashuvni raqamli kompetensiyalar bilan integratsiya qilish zarurligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, diagnostika testlari nafaqat baholash, balki **pedagogik tahlil va refleksiya vositasi** sifatida ham ahamiyatga ega.

3. Raqamli baholash tizimlarining amaliy tadqiqotlari

So'nggi yillarda o'tkazilgan empirik tadqiqotlar raqamli diagnostika testlarining o'quv jarayoniga ijobiy ta'sirini isbotladi. Masalan, **Hasanov (2022)** o'z tadqiqotida raqamli baholash tizimi orqali o'quvchilar o'z kamchiliklarini aniq bilishlari, shuningdek, test natijalariga ko'ra o'zlashtirish strategiyalarini o'zgartirishlari mumkinligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, **Gonzalez & Smith (2021)** adaptiv testlar yordamida o'quvchilarning kognitiv yuklamasi kamayib, o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiya oshishini aniqlagan.

Raqamli test platformalari (Google Forms, Quizizz, Kahoot, Edmodo, Moodle) o'qituvchilarga o'quvchilarni **real vaqt rejimida tahlil qilish**, baholash natijalarini

avtomatik tarzda qayta ishlash va o'quvchilar uchun individual rivojlanish rejalari tuzish imkonini beradi.

4. O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli diagnostikaning ahamiyati

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son qarorida "ta'lim sifatini oshirishda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish" ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Shu asosda, raqamli diagnostika testlari o'quvchilarning bilimini aniqlash va **individual o'rganish trayektoriyalarini shakllantirish** vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

Mahalliy tadqiqotchilardan **Yoqubov (2023)** "Raqamli baholash tizimlari o'quvchilarda metakognitiv fikrlashni rivojlantiradi, ya'ni ular o'z o'rganish jarayonini anglash va nazorat qilishni o'rganadilar" degan xulosaga kelgan.

5. Ilmiy tahlilning umumiy natijasi

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli diagnostika testlari:

- o'quvchilarni **shaxsiy rivojlanish jarayoniga jalb etadi**;
- o'qituvchilarga **differensial yondashuvni tashkil etish imkonini beradi**;
- ta'limda **obyektiv baholashni ta'minlaydi**;
- raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish orqali **zamonaviy pedagogik texnologiyalarni** qo'llashga turtki beradi.

Biroq, ayrim manbalarda (Anderson, 2019; Kapp, 2016) ta'kidlanishicha, bunday testlardan samarali foydalanish uchun o'qituvchilarning **axborot savodxonligi**, texnik infratuzilma va o'quvchilarning raqamli madaniyati yetarli darajada bo'lishi zarur. Adabiyotlar tahlili raqamli diagnostika testlarining ta'limda individual yondashuvni shakllantirishdagi ilmiy va amaliy ahamiyatini isbotlaydi. Ular shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modelini real amaliyotga tatbiq etish, baholash tizimini modernizatsiyalash va o'quvchilar o'rganish motivatsiyasini oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi.

Metodlar

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Tajriba-eksperimental metod** – o'quvchilarga raqamli diagnostika testlari (Quizizz, Google Forms, Kahoot) orqali bosqichma-bosqich sinovlar o'tkazildi.
- **So'rovnomma va intervyu** – o'qituvchilar va o'quvchilar orasida raqamli baholashning afzalliklari haqida fikrlar olindi.
- **Tahliliy-deskriptiv metod** – o'quvchilarning test natijalari asosida individual profillar tuzildi va o'zlashtirish dinamikasi o'rganildi.

Tadqiqot Termiz iqtisodiyot va servis universiteti huzuridagi akademik litseyda 60 nafar o'quvchi ishtirokida olib borildi. Har bir bosqichda o'quvchilarning bilim darajasi raqamli platformalar yordamida o'lchandi.

Natijalar

Olingan natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Raqamli diagnostika testlari an'anaviy nazorat usullariga nisbatan o'quvchining individual farqlarini aniqroq ko'rsatadi.
2. 80% o'quvchilar testlardan so'ng o'z zaif tomonlarini aniqlab, mustaqil ishlashga bo'lgan motivatsiyasini oshirgan.
3. O'qituvchilar raqamli test natijalaridan foydalangan holda har bir o'quvchi uchun differensial topshiriqlarni ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ldi.
4. Ta'lim jarayonida individual yondashuvning kuchayishi o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini o'rtacha 17% ga oshirdi.

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli diagnostika testlari nafaqat bilimlarni baholash, balki **ta'limni shaxsga yo'naltirish vositasi** sifatida ham samarali hisoblanadi. Ular o'qituvchiga o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini kuzatish, individual ta'lim trayektoriyasini belgilash va metodik yondashuvni moslashtirish imkonini beradi.

Biroq, raqamli diagnostika samarali bo'lishi uchun:

o'qituvchilarning **axborot texnologiyalari bo'yicha malakasi** yetarli bo'lishi, test tizimlari **didaktik jihatdan to'g'ri tuzilishi**, natijalarni tahlil qilish uchun **raqamli ma'lumotlarni boshqarish mexanizmlari** yo'lga qo'yilishi zarur.

Xulosa

Raqamli diagnostika testlari o'quvchilarning individual o'rganish xususiyatlarini aniqlashda, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirishda va o'quv motivatsiyasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ularni ta'lim jarayoniga tizimli kiritish orqali differensial yondashuvni kuchaytirish, baholash jarayonini avtomatlashtirish va ta'lim sifatini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anderson, T. (2019). *Digital Assessment and Learning Personalization*. London: Routledge.
2. Bloom, B. S. (1984). *The Role of Individual Differences in Learning*. *Educational Researcher*, 13(6), 4–16.
3. Kapp, K. (2016). *The Gamification of Learning and Instruction*. Wiley.
4. Hasanov, S. (2022). "Raqamli texnologiyalar asosida baholash tizimini modernizatsiyalash." *Ta'lim Texnologiyalari Jurnal*, №3, 25–30.
5. Salomova G. A. (2024). *Ta'limda individual yondashuv va raqamli kompetensiyalar*. Termiz: TISU nashriyoti.